

בכתבי האריז"ל; ויש שמביאים זאת בשם ספר 'קול ברמה'; יש המייחסים זאת ל'המקובלים' ויש שמביאים זאת בסתמא כדבר פשוט וידוע.

¹²³⁴⁵⁶⁷

ואני בעניי, מחסרון ידיעתי בכלל ובספרי הקבלה בפרט לא עלתה בידי למצוא היכן נאמר או נרמז כך בספרות חז"ל בכלל ובספר הזהר בפרט, אף לא אתרתי את הדברים בכתבי האריז"ל, ואפילו לא עלתה בידי למצוא היכן הובא כך בספר 'קול ברמה', ויגעת ולא מצאתי.

¹²³⁴⁵⁶⁷

מקורו מהור

רבים גם ניסו למצוא מהו המקור הראשון בדפוס לקביעה זו. ואינה ה' לידי למצוא לכך מקורות קדומים אשר לא נודעו לכל העוסקים בסוגיה זו.

דומני כי הראשון שהביא זאת בדפוס הוא רבי שמעון בן רבי אפרים יהודה מווינה, אשר כך כתב בספרו 'חלק שמעון' שנדפס לראשונה בפראג בשנת תמ"ז (ערך ז – בנימין, ד"ה ונקדים עוד):

"מה שכתבו המקובלים בפירוש המשנה איזהו מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי, דהלל הייתה מדרתו מים שהוא חסד, ולכך הוא מקיל ומתיר. ושמאי מדרתו אש שהוא דין, ולכך הוא מחמיר ואוסר. ומחלוקתם היה לעשות שלום בעולם... על כן סופה להתקיים שיתאמת הלכה כתרוייהו, והכל לפי הזמן, ולעתיד יהיה הלכה כבית שמאי".

רק אחריו מצאנו זאת אצל רבי משה ב"ר מנחם גראף מפראג בספרו 'ויקהל משה' שנדפס לראשונה בדעסוי בשנת תנ"ט (בדפוס זאלקווי תק"א שלפני הוא בדף מה טור ב):

"ולכן בזה העולם הבירור אין הלכה כשמאי, מפני שאין הדינים הקדושים יכולין להתגלות עצמם בזה העולם כידוע, וזה העולם הוא תיקון השכינה צריך חסד סוד 'עולם חסד יבנה' אותיות 'בינה', לכן הלכה כבית הלל גימטריה אדנ"י. גם הלכה היא סוד הכל"ה. אבל בעולם התיקון לעתיד יהיה הלכה כשמאי".

ונשנו הדברים שם (דף נד טור א):

"כמו כן בזמן הזה הוא הלכה כבית הלל מפני שהעולם מתנהג על פי החסד 'עולם חסד יבנה' אבל לעתיד יהיה הלכה כבית שמאי".

בעל סדר הדורות (ערך שמאי) מציין אף הוא כמקור לקביעה זו את דברי בעל 'ויקהל משה', אלא שכפי הנראה נפל טעות סופר בציוניו, ומכיון שהספר הקדוש הלזה נדפס בדפוס שבזר ואותיות משובשות יש לתקן בו כפי שהבאנו. ובכל אופן כבר הראנו כי בעל 'חלק שמעון' קדמו לבעל 'ויקהל משה'.

התייחסות נוספת לעניין זה מצויה אצל רבי יוסף ב"ר יעקב מפניטשוב אב"ד סעליץ וטיקטין, הרואה כי לעתיד תהיה ההלכה כיחיד מול הרבים, וכפי שהביא בספרו 'ראש יוסף' (קטן תע"ז. שבת לא א):

"דאיתא מסכת עירובין אמר ר' אבא אמר שמואל שלש שנים נחלקו ב"ש וב"ה, הללו אומרים הלכה כמותינו כו' יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלוקים חיים הם והלכה כבית הלל. איתא משם כתבי האריז"ל הפירוש שדברי שניהם הם אמת, באשר למטה

פוסקים כבית הלל שהוא מסטרא דחסד... אבל למעלה התורה דרך תשר"ק שהוא דין ובית שמאי הוא מסטרא דגבורה קפדן מאוד ותורתו היה ע"פ תשר"ק לכן למעלה פוסקים כבית שמאי. וזהו הפירוש בגמרא אלו ואלו דברי אלוקים חיים הם והלכה כבית הלל היינו למטה, עכ"ל.

ועפי"ז מיושב המשנה מסכת אבות, כל מחלוקת שהוא לשם שמים ^{למבית} סופה להתקיים ושאינו לשם שמים אין סופה להתקיים, איזהו מחלוקת שהוא לשם שמים זה מחלוקת הלל ושמאי ושאינו לשם שמים זה מחלוקת קרח ועדתו. וקשה למה פירט הלל ושמאי יותר מכל המחלוקות של התנאים ואמוראים שהמה הכל לשם שמים... ולפי זה הוא נחא דאיתא במ' לעתיד יהיה תורה חדשה וכו', איתא פירושו ח"ו שתורה מוחלפת אך הפירוש הפסק הלכה יהיה להיפוך מה שאנו פוסקים היום ארבים דכתיב אחרי רבים להטות, ואחר כך יהיה הפסק כיחיד כמו למעלה כנ"ל."

אחריהם מצוי מקור נוסף וחשוב לכך, הלוא הוא המקובל רבי שלום בוזגאלי הכותב כן בשם רבינו האר"י. ואלו דבריו בספרו 'מקדש מלך' (אמ"ד תק"י. בדפוס פרמישלא תר"מ שלפני, בראשית יז ב):

"כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים כי יצתה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלקים חיים, כי גם דברי שמאי יש להם שורש למעלה, ועם שאין הלכה כמותם בעולם הזה סופה להתקיים לעתיד, וכמ"ש האר"י ז"ל על משנה זו שלעתיד בזמן המשיח תהיה הלכה כבית שמאי ודברי שניהם קיים ואמת."

על דרך החסידות

רבותינו הקדושים מאורי החסידות היו רגילים להביא דבר זה שלעתיד לבוא יהיה הלכה כבית שמאי ונתנו לזה טעמים לשבח בכמה אנפי כאשר עיני הקורא תחזינה מישרים.

ב'תוספות חדשים' שנדפסו על גליון המשניות בתחילת מסכת אבות הביא "בשם כבוד אדונינו מו"ר הרב הגאון הגדול בוצינא קדישא מו"ה לוי יצחק זצ"ל אב"ד דק"ק ברדיטשוב" שמועה ששמע מאת הרה"ק רבי שמעלקא מניקלשבורג זיע"א:

"ושמעתי בשם הרב הגאון אב"ד מניקלשפורג על משנה (ברכות לו ב) 'בית שמאי במקום בית הלל אינו משנה' כי מדריגת בית שמאי היא גדולה ממדריגת בית הלל, ולכך כשיבוא הגואל במהרה בימינו אז יהיה הלכה כבית שמאי, לכך עתה בזה העולם הלכה כבית הלל, כי מדריגת בית שמאי היא למעלה מזה העולם ואין זה העולם יכול לסבול אותו, וזה הרמז שבית שמאי במקום בית הלל על מדריגת בית הלל אינה משנה – אינו שלם במדריגתו, עכ"ד."

ובאופן אחר כתב הרה"ק מברדיטשוב מדיליה בספרו 'קדושת לוי' (ליקוטים עה"פ (תהלים קמט א) שירו לה' שיר חדש):

"והנה ידוע שמחלוקת בית שמאי ובית הלל הוא, כי בית שמאי היו מדרת הדין, ובית הלל היו מדרת הרחמים ומחמת זה תמיד הלכה כבית הלל, כי ראו חכמינו ז"ל שהעולם צריך למדת החסד לזאת קבעו הלכה כבית הלל כדי להתנהג העולם במדת החסד. ונמצא לפי זה בביאת הגואל במהרה בימינו יתגלה מדרת בית שמאי, כי אז אין צריך

העולם למדת החסד והדין יתהפך לרחמים ויהיה פסק הלכה כבית שמאי. וזהו 'תורה חדשה מאתי תצא' (ישעיה נא ד; ויקרא רבה יג ג), ולכאורה קשה האיך שייך לומר על התורה מלת 'חדשה', כי אין השתנות בתורה. ולפי דברינו יתכן, כי זה אין דבר חדש ממשי, כי דברי בית שמאי כתובים בתורה שבעל פה עתה אך הפסק הלכה יהיה כבית שמאי".

הרה"ק רבי דוד שלמה אייבשיץ זיע"א כותב בספרו ערבי נחל (פרשת אמור, שייך לראש השנה שחל בשבת. במהדורת ווארשה תרס"ה הוא בעמוד קמו):

"כי מדת בית שמאי הגבורות הקדושים ומדת בית הלל רחמים, וכמו שאמרו רז"ל (שבת ל ב) לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ולא קפדן כשמאי, ואמנם מדרגות בית שמאי גדול יותר, וכמו שאמרו רז"ל (יבמות יד א) שאני בית שמאי דמחדרי טפי כמ"ש כל זה בכתבים, ולכן לעתיד לבוא יהיה הלכה כבית שמאי.

ומובן זאת היטב עם האמור כי בית שמאי מדריגתן יותר והמציאו ההנהגה תמיד מבריאה עצמה בלי מסך היצירה כמו שעלה תחילה במחשבה לברוא במידת הדין ושם הדקדוק מצוי ולכן לעולם מחמירין. משא"כ מידת בית הלל ההנהגה על ידי מסך היצירה שהקדים מידת הרחמים ולכן מקילין.

ועכשיו הלכה כבית הלל כי הנהגת רוב העולם על ידי היצירה ולעתיד שיתוקן העולם ויהיה כמו שעלה במחשבה אז יהיה הלכה כבית שמאי".

הרה"ק רבי ישראל דוב בער מוילעזניק כותב בספרו 'שארית ישראל' (שער ההתקשרות דרוש ד מאמר שלישי, במהדורת מכון 'אור ישראל', תשנ"ח, עמ' כו):

"... הלא ידוע דבאמת יהיה לעתיד הלכה כבית שמאי... אמנם הענין הוא דעכשיו הלכה כבית הלל והקבלה הוא כבית שמאי, פירוש דבגילוי נגלה כבית הלל שהן בחינת חסדים כידוע (זהר ח"ג רמא א) שאם יתגלה מבחינת הגבורות כמו שהן הנה מצד ההסתרה הגדולה יהיה יניקת הקליפות ביותר להיות אחיזת הדינים ח"ו, ולכן הגם ששורש הדינים המה גבוהים ונעלים יותר, אבל למטה אי אפשר להתגלות כי אם בגילוי החסדים קצת, ולכן הלכה כבית הלל, פירוש: הליכות עולם וכל עניני אכילה ושתייה בכלל, גם ענין התורה נקרא גם כן בשם הליכות עולם (ראה מגילה כה ב) לבר הנסתרות בבחינת סודות, והטעם ומכוון שהוא בהעלם והסתרה הנקרא קבלה הוא כבית שמאי היינו שורש הדינים איך שהמה גבוהים ונעלים מבחינת כלים.

מה שאין כן לעתיד שיבוער רוח הטומאה ולא יהיה אחיזת הקליפות על כן יהיה הלכה כבית שמאי שבגילוי יהיה נגלה שורש הדינים והקבלה יהיה כבית הלל, פירוש שיהיה שורש ומקור המשכת הדינים הנ"ל מבחינת רב חסד גדול כל כך שלמעלה גם מהדינים שיתגלו אז, והחסדים הנ"ל לא יהיה בהתגלות כי אם בבחינת שורש והעלם בבחינת סודות התורה שאם יתגלה החסד הנ"ל יהיה ביטול במציאות לגמרי, ור"ל".

הרה"ק רבי מרדכי דוב מטאמשפיל (והובאו דבריו בספר 'ילקוט מאורי אור', שבט עמ' נב) הגיד:

"ראיתא בתוספות (ישנים) [חדשים] דלעתיד לבוא יהיה הלכה כבית שמאי. וצ"ל הענין למה יהיה כך. וי"ל הענין ע"פ הידוע מספרים הקדושים דשורש הלל הוא מעולם

התיקון קורם הבירור, ושורש שמאי הוא מהבירור שלאחר התיקון, ולזה לעתיד לבוא יהיה הלכה כשמאי כיון שאז יהיה הבירור האמיתי".

הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין כותב בן כמה פעמים בספריו הקדושים. כך למשל בספרו 'קומץ המנחה' (לובלין תרצ"ט, ח"א אות י):

"ולכן כתבו המקובלים לעתיד הלכה כבית שמאי שהוא לחומרא ורצה להוסיף גזירות וחיובים לכל אחד וזהו לעתיד אבל בעולם הזה אין שייכים גדרים אלה, אלא לשרידים".

וכן כתב עוד בספריו (ראה: 'דובר צדק' אות ח; 'פרי צדיק' חנוכה אות ח פרה אות ו ויקהל אות יא).

אח"ח 1234567

הגר"א מוילנא ותלמידיו

גם אצל שלא נמנו על דגל מחנה החסידות אנו מוצאים בהם כי הם סברו כיסוד זה שלעתיד לבוא תהיה ההלכה כבית שמאי. כך אנו מוצאים בספר 'רוח חיים' של הגאון רבי חיים מוואלוז'ין (עמ"ס אבות, וילנא תרי"ט. בהגה"ה שבפרק רביעי, עמוד 48), שם כתוב בסתמא **'כי לעתיד יהיה הלכה כבית שמאי'**, מבלי שפירש מהיכן יצא לו חידוש זה.

(חשוב להדגיש כי יתכן שהגה"ה זו אותה אנו מצטטים כעת יצאה מתחת ידי בן המחבר הגאון רבי יצחק מוואלוז'ין, בדומה להגה"ה הנוספת שם שצוין עליה כן במפורש).

ועל כך מסתברא מילתא שרבי חיים מוואלוז'ין קיבל זאת מרבו המובהק הגאון רבי אליהו מוילנא. שהרי מצאנו שבן הגר"א, הגאון רבי אברהם ז"ל הביא זאת בשם אביו ('סידור הגר"א' ביאור אבני אליהו, בברכת יוצר אור סוד"ה ובורא הכל):

אוצר החכמה

"ושמעתי ממורי אבא הגאון זצללה"ה שלעתיד לבוא יהיה הלכה כבית שמאי שהן מגבורות כי בגבורות ישע ימינו".

וראה להמלבי"ם במה שכתב בספרו 'התורה והמצוה' (פרשת חוקת):

"וכבר כתב האריז"ל שמה שאין הלכה כבית שמאי וכרשב"י הוא מפני גודל מעלתם שלא עסקו בתורת העולם הזה כלל רק בתורת עולם האצילות, כי התורה מתפשטת בכל עולם ועולם והם נפרדו מן העולם הזה ועסקו בתורת השכליים הנפרדים, והתורה כפי סודותיה בעולמות העליונים הלכותיה משונים מכפי ענינה בעולם הגופים, ואמרו שבשמים פוסקים כב"ש וכרשב"י ושכן יפסקו ההלכה לעתיד לבוא כי יתפשטו הנפשות מן הגופים שאז תהיה ההלכה למטה כמו שהוא בעולם העליון, ועל זה אמרו כי תורה חרשה מאתי תצא שתהא התורה למטה כמו שהיא אתי למעלה, עכ"ד".

ונראה מדבריו כי הוא העתיק את טעם הדבר מדברי האריז"ל, ולא אדע מהיכן הוא הביא את דבריו אלו.

עוד טעם חשוב בביאור העניין, אם כי מבלי לציין מקור מדויק לעצם הדבר, כותב הגאון רבי אלחנן ווסרמן בקונטרסו 'דברי סופרים' (פיעטרקוב תרפ"ד, כלל ה אות טז):

"ונמצא כתוב בספרים שלעתיד לבוא יהיה הלכה כבית שמאי. ונראה הטעם לזה דהא בית שמאי מחדדי טפי והאמת כדבריהם, אלא רבזמן הזה אין אנו יכולים לירד לסוף דעתם כמו שאמרו 'גלוי וידוע שאין בדורו של רבי מאיר כמותו אלא שלא יכלו

לעמוד על סוף דעתו' ומשום הכי אין הלכה כבית שמאי דאין לדיין אלא מה שענינו ראות, אבל לעתיד לבוא שיקוים הכתוב 'ומלאה הארץ דעה' יתברר שהאמת כבית שמאי ועל כן יהיה הלכה כמותם, ומכל מקום עתה אף שידוע לנו שהאמת כדבריהם אין הלכה כמותם כיון שלפי דעתו והשגתינו שיש לנו עתה נראה יותר כדברי בית הלל".

[אח"כ 1.234567]

ופרפרת נאה מפי השמועה, בשם הגאון רבי אליהו רגולר בעל יד אליהו, הנה הוא נחבא אל הכלים שלא להוציא הגליון חלק בסוף ספר 'זכרון שמואל' (לוינסון, וילנא תרמ"ה):

"חידוש אחד אשר שמענו מהרב הגאון רבי אליהו הנקרא רבי אליהו ראגאליר, הרב הגאון דקאליש: איתא בשבת (יז א) 'ואותו היום היה הליל כפוף לפני שמאי כאחד מן התלמידים והיה הדבר קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל'. צריך להבין מה ענין עגל למחלוקת שמאי והילל.

אך כי הנה ידוע אשר שמאי הוא ממדת הדין והילל הוא ממדת הרחמים, ומשום הכי מחמירין בית שמאי כל מקום ובית הילל מקילין כל מקום כפי מדת הרחמים. ובעת אשר שיתף הקב"ה רחמים בדין – הלכה כבית הלל, ולעתיד לבא אשר יהיה ה' אחד ושמנו אחד ויהיה הנהגת העולם על פי מדת אלקים אשר כלול בו כל הטובות יהיה הלכה כבית שמאי.

ומשום הכי קאמר 'והיה הדבר קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל', פירוש כמו שביום שעשו העגל היה דעתם שכעת הוא העת האחרון אשר אנו מצפים שיהיה ה' אחד ושמנו אחד ויהי' הכל לפי מדת אלהים אשר כלול בו כל הטובות, ומשום הכי אמרו 'נעשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו' ובאמת היה בטעות כן העת הזו בטעות ועדיין לא בא העת האחרון ואין הלכה כבית שמאי ורק מצפים אנו לעת הזאת ואל תשועות ישראל במהרה בימינו".

יצוין כי קיימים עוד כמה וכמה מקורות מאוחרים שמזכירים את כלל זה, אם בשם האר"י הקדוש או בסתמא, וכדי שלא להלאות את הקורא הסתפקנו בכל האמור לעיל שהם עיקרי הדברים האמורים בזה.

תירוץ ראשון: לעתיד יודו בית שמאי שאסור

עתה שעלה בידינו לברר כמידת האפשר את מקור שמועה זו שלעתיד לבוא תהיה ההלכה כבית שמאי ואת הטעמים שניתנו בזה, יכולים אנו לפנות אל התירוצים השונים שנאמרו בקושיה העצומה שהוכיחה מדברי הגמרא במסכת ביצה כי לעתיד לבוא דווקא תהא ההלכה כבית הלל, שאם לא כן מהיכי תיתי יש לאסור ביצה שנולדה בראש השנה, והלא בית שמאי סבורים כי ביצה שנולדה ביום טוב מותרת באכילה.

נפתח בתירוץ מופלא בחריפותו אותו הביא רבי יוסף שווארץ בספרו 'ויצבור יוסף', וכדבריו 'תלמיד חכם גדול אחד' הוא שאמר לו אותו בשם 'גאון מפורסם':

"והנה תלמיד חכם גדול אחד אמר לי בשם גאון מפורסם על דרך חידוד: דמצינו שלעתיד לבוא ישתנה הטבע ועתידה אשה שתלד בכל יום (כמבואר במסכת שבת ל ב), אם כן בוודאי תרנגולת תלד איזה פעמים ביום, והנה הא דבית שמאי סבירא ליה דביצה

[אוצר החכמה]

מותרת אף בו ביום – הוא משום דכל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה, אולם אם היה נגמרה בו ביום גם הם סבירא להו דאסורה, ודו"ק".

אם כי רבי יוסף שווארץ לא גילה לנו מי הוא אותו 'גאון מפורסם' שאמר את תירוץ נפלא זה 'על דרך חידוד', אולם כמעט ברור לי שכוונתו הייתה להגה"ק רבי מאיר יחיאל הלוי הלשטוק האדמו"ר מאוסטרובצה, אשר כך הובא בשמו בספר 'מאיר עיני חכמים' (תליתאה, ברוקלין תשנ"ג. עמוד קעז):

"ויש ליישב בדרך פלפול בעזהשי"ת דהנה טעמא רבית שמאי דמתירין ביצה ביום טוב מבואר בריש המסכת דלית להו מוקצה ונולד, והנה מבואר מגמרא שם דאף למאן דאמר דלית ליה נולד – מכל מקום בדבר שלא היה כלל קודם יום טוב ושבת, ותחילת עיקר הדבר נתהווה ביום טוב או בשבת הוי נולד גמור ואסור אף לבית שמאי. אם כן הא דמתירים בית שמאי בביצה שנולדה ביום טוב הוא מטעם דכל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה, ואם כן נמצא דהיה בעולם ממעי התרנגולת, וביום טוב לא נתחדש רק הלירה בלבד.

והנה איתא במסכת שבת (ל ב): עתידה אשה שתלד בכל יום שנאמר 'הָרָה וְיָלְדָת יֶחֱדוּ' (ירמיה לא ז) והפירוש הפשוט הוא דבאותו יום שתתעבר תלד, וכדאיתא במסכת בבא בתרא (טו ב): מאי 'הִבְקֵר הָיוּ חֲרָשׁוֹת וְהָאֲתָנוֹת רְעוֹת עַל יְדֵיהֶם' (איוב א יד) אמר רבי יוחנן מלמד שהטעימו הקב"ה לאיוב מעין העולם הבא, ופירש רש"י שם דכתיב הרה ויולדת יחדיו ביום אחד, הרי מבואר שגדלה התבואה ביום החרישה וכן יהיה לעתיד לבוא שבאותו יום תלד, וכמו שהיה קודם חטא אדם הראשון כדאיתא במסכת סנהדרין (לח ב), ואם כן נמצא דלעתיד לבוא שיהיה ביום אחד יהיה כל בעל חי נולד גמור ויהיה אסור גם לבית שמאי, ואם כן אתי שפיר הגמרא דביצה אסורה מטעם שמהרה יבנה בית המקדש וכו' ודו"ק".

כאן אנחנו חוזרים לתחנת הרכבת אשר עליה סיפר לנו הגרצ"פ פראנק כי בה נשאל 'הגאון מאוסטרוב' את קושיה זו, ולהמשך דברי הגרצ"פ פראנק בספרו מקראי קודש:

"ותירץ הגאון מאוסטרוב דלעתיד לבוא גם לבית שמאי ביצה שנולדה ביום טוב אסורה באכילה, וזה על פי דברי תוספות (ב א ד"ה קא) שכתב דאף לרבי שמעון דלית ליה מוקצה, מכל מקום מודה לאסור בנולד גמור, וביצה לא הוי כיום נולד גמור דהא מאתמול גמרה לה. אמנם כל זה כיום אבל לעתיד לבוא דאמרינן (ירמיה לא ז) 'הָרָה וְיָלְדָת יֶחֱדוּ' ביום אחד (עיין שבת ל ב), אם כן גם תרנגולת תגמור ותלד ביום אחד. ונמצא דבערב יום טוב לא היה כלום, והוי נולד גמור דבכהאי גוונא גם לבית שמאי יהיה אסור באכילה".

והוא הדבר אשר אמרנו כי מכיוון שכבר יצא לנו ממקום אחר כי הגאון מאוסטרובצה הוא שתירץ את תירוץ נפלא זה, הרי שמסתבר כי טעות קלה נפלה כאן בדברי הגרצ"פ פראנק, ולא הגאון מאוסטרוב הוא בעל השמועה כי אם הגאון מאוסטרובצה, וקושטא קאי.

תירוץ שני: אין זה אמור בגזירות חז"ל

מדיליה ממשיך הגרצ"פ פראנק וכותב בשוב הקושיה:

"ואני אמרתי ליושב קושיא הנ"ל, דלכאורה יש לומר דלעתיד לבוא שיפסקו כבית שמאי היינו בדיני התורה, אבל בגזירות חז"ל לא יהיה שום שינוי, ולכן הכא בביצה שנולדה ביום טוב שהאיסור הוא משום גזירה ישאר האיסור אף לעתיד לבוא".

תירוץ זה מתבסס על עניין שאיליו לא נכנסנו עד כה, והוא טעמם של בית הלל האוסרים ביצה שנולדה ביום טוב. הגמרא בתחילת מסכת ביצה מאריכה בזה והיא מביאה כמה שיטות, אשר הצד השווה שבהם כי איסור זה הוא גזירת חז"ל. מעתה טוען הגרצ"פ פראנק: כל עניין זה כי לעתיד לבוא תהיה ההלכה כבית שמאי הוא רק ^{אוצר החכמה} בדברים שהם מעיקרי ההלכה ודיני התורה, אולם בכל הקשור לגזירות חז"ל, הרי שהגזירה תשאר ללא שינוי. כך שאם כאן בית הלל גזרו שביצה שנולדה אסורה, תשאר הגזירה גם לעתיד לבוא.

[אח"כ 1234567]

האמנם אין זה ככל דיני התורה

למעשה, היבט זה שהעלה הגרצ"פ פראנק הוא אינו פשוט כלל: יש לנו יסוד גדול בכל התורה כולה האומר כי כל דבר שהוא עצמו גזירה אין קמים וגוזרים בו גזירה לגזירה. אם אכן כל איסור ביצה שנולדה הוא רק מפני גזירה, כיצד ייתכן שחכמים יעשו גזירה לגזירה, ויאסרו ביצה שנולדה בראש השנה בזמן הזה גזירה מפני מהרה יבנה בית המקדש בעוד שאף בו יהיה האיסור רק מפני גזירה.

ועל כרחנו לכאורה צריכים אנו לומר כי לשיטה זו אין האיסור הבסיסי גזירה דרבנן גרידא, ולכן אפשר לגזור בו מפני מהרה יבנה המקדש (ועיין בצ"ח על אתר שביאר שהוא מפני איסור מוקצה החמור כעין דאורייתא, ויש עוד להאריך בזה). ואם כן מסתברא מילתא שדין זה הוא כשאר 'דיני התורה' שההלכה בהם עתידה להיות כבית שמאי, ועדיין צ"ע בזה.

עניין נוסף שראוי לדון בחילוק זה הוא לפי ריהטת לשונם של כל אלה שקבעו בשפה ברורה כי עתידה ההלכה להיות כבית שמאי, והן מעצם דבריהם והן מהטעמים השונים שנתנו על כך, אין נראה שחילקו בין הדבקים להוציא את גזירות חז"ל מן הכלל, ובסתמא נראה שהכל בכלל מה שאמרו שסוף דברי בית שמאי להתקיים.

תירוץ שלישי: בנין בית המקדש קודם לימות המשיח

תירוץ נוסף כותב הגרצ"פ פראנק:

"עוד אמרתי ליושב הקושיא בדרך אחרת, על פי מה שכתב התוספות יום טוב (פ"ה דמעשר שני מ"ב ד"ה ותנאי) רבנין בית המקדש יהיה קודם ביאת המשיח. ואם כן יש לומר דשינוי פסק ההלכה כבית שמאי לא תלוי בבנין המקדש אלא בביאת המשיח, שיהיה אחר בנין המקדש, ושפיר אמרינן בגמרא דיש חשש שמא יבנה המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו כו', דעדיין אז יהיה הלכה כבית הלל".

וכבר קדמו בזה בשו"ת דבר אליהו, והרחיב לפלפל בזה:

"ונראה לענ"ד ליושב על פי מה דאמרינן בירושלמי (פ"ה דמעשר שני ה"ב) 'אמר רבי אחא, זאת אומרת שבית המקדש עתיד להיבנות קודם למלכות בית דוד דכתיב ודם ענב תשתה חמר', ועיין שם ב'תוספות יום טוב' שהביא זה הירושלמי דבנין בית המקדש יהיה

מהר"א שפירא

קודם ביאת בן דוד, וקודם ביאת בן דוד ויזהיה עריין הלכה בבית הלל לכן שפיר שייך תקנת רבן יוחנן בן זכאי.

אמנם זה תינח אליבא דהרמב"ם ז"ל (פ"ד מהלכות סנהדרין הי"א) ובפירוש המשניות (פרק קמא דסנהדרין) דאם יסכימו כל חכמי ארץ ישראל לסמוך את חכם אחד יהיה לו דין מוסמך אם (יסכימו) ויסמיכו אותו, אם כן שפיר שייך תקנת רבן יוחנן בן זכאי מפני דהמוסמך יקדש חדשים על פי הראיה אף קודם ביאת בן דוד. אבל לשיטת החולקין דאין יכולין לסמוך על פי ההסכמה הנ"ל רק על פי נביא כמו שהיה סמיכה ראשונה ממש ליהושע, אם כן יהיו צריכים להמתין על סמיכה עד ביאת אליהו שהוא היה מוסמך מאחיה השילוני, אם כן קודם ביאת בן דוד אין אנו יכולין לקדש על פי הראיה עד ביאת בן דוד ואליהו, עיין שו"ת הרלב"ח בקונטרס הסמיכה, אם כן הדרא קושיא לדוכתה דהא לאחר ביאת בן דוד ואליהו יהיה ביצה מותרת אף בו ביום.

אך יש לתרץ על פי מה שכתבו המחברים: איך יכולים אנו לקדש ראש חודש ולקבוע רגלים הן לית בן מוסמך. ותירצו: מפני דאנן סמכינן אחשבון דרבי הלל והוא היה מוסמך וקבע לנו חדשים ורגלים עד ביאת בן דוד; וגם הרמב"ם ז"ל (פ"א מהלכות קדוש החודש) כתב דגם בזמן הבית היו משגיחין על החשבון שלא תסתור ראיית העדים את החשבון, אם כן יכול להיות כשיבנה בית המקדש, אף שלא יהיה מוסמך יקדשו על פי הראיה, ומה שיקבעו ראש חודש ורגלים הוא משום חשבון דרבי הלל דהא החיוב שיצטרף החשבון עם הראיה, ואתי שפיר מה שנולדה בזה אסורה בזה.

שורש התירוץ של הדבר אליהו והגרצ"פ פראנק הוא פשוט ביותר: החשש של 'מהרה יבנה המקדש' הוא על הזמן בו יבנה בית המקדש, קודם לימים העתידיים לבוא בהם תהיה ההלכה בבית שמאי, ועל אותו הזמן בו תהיה ההלכה בבית הלל הוא שעליו נזהרו שלא יבואו לאכול את הביצה האסורה.

שוב מצאתי כן לרמ"מ קרנגיל הכותב זאת בהגהותיו 'שארית ציון' על ספר שם הגדולים (ח"ב מע' ס"ק ע):

"שם, איתא בשם האריז"ל דלעתיד יהיה מורין הלכה בבית שמאי ע"ש. ולכאורה קשה על זה ממ"ש ז"ל בביצה (ה ב) ר"א ור"ש אף מתקנת ריב"ז ואילך ביצה אסורה מ"ט מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו ביצה ביום טוב שני ע"ש. ולהנ"ל צריך עיון דהא לעתיד ביצה לגמרי מותרת אף ביום טוב ראשון כמ"ש בריש פירקין 'ביצה שנולדה ביום טוב בית שמאי אומרים תאכל' וכו'.

ואולי קאי אסוף ביאתם כשיהיה הכל על מכוונם, שכן מצינו בתפילת שמו"ע קודם הכל בנין ירושלים והשראת השכינה ואחר כך את צמח דוד עברך.

אך דא עקא שאם כי המתרגמים הנ"ל סמכו דבריהם על דברי התוספות יום טוב בשם הירושלמי, אולם אין הדברים פשוטים כלל, כי הנה כבר ציינו שאפילו בדברי הירושלמי עצמו פירש רבינו שלמה סיריליאן במשמעות הפוכה לחלוטין, ולדעתו בנין בית המקדש יהיה מאוחר יותר מימי מלכות בית דוד. זאת ועוד, שבכללות עניין זה מצאנו אריכות רבה בדברי רבותינו המפרשים ואין הדברים מוסכמים. כך שתירוץ זה מוגבל דווקא לשיטה הסוברת כך ולא לשיטות האחרים.